

Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Fakulta humanitných vied
Katedra telesnej výchovy a športu

**KREATÍVNE, ESTETICKÉ
A
PSYCHOMOTORICKÉ
POHYBOVÉ ČINNOSTI**

(učebné texty)

 ELIANUM

2013

**FAKULTA HUMANITNÝCH VIED UNIVERZITY MATEJA BELA
KATEDRA TELESNEJ VÝCHOVY A ŠPORTU**

**KREATÍVNE, ESTETICKÉ
A PSYCHOMOTORICKÉ POHYBOVÉ ČINNOSTI**
(učebné texty)

 ELIANUM

2013

Autori: doc. Nad'a Novotná, PhD.
doc. Nad'a Vladovičová, PhD.
PaedDr. Júlia Palovičová, PhD.

Recenzenti: doc. PaedDr. Elena Bendíková, PhD.
PaedDr. Peter Krška, PhD.

Za jazykovú úpravu zodpovedajú autorky.

Vydavateľ: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela
v Banskej Bystrici - Belianum
Fakulta humanitných vied
2013

ISBN 978-80-557-0579-8

OBSAH

Úvod	4
1 KREATÍVNE A ESTETICKÉ POHYBOVÉ ČINNOSTI.....	5
1.1 Vzdelávací štandard pre tematický celok kreatívne a estetické pohybové činnosti	6
1.2 Tvorivá dramatika.....	7
1.3 Pohybové aktivity s hudbou.....	9
1.3.1 <i>Tance s využitím ľudovej hudby</i>	12
1.3.2 <i>Tance s využitím populárnej hudby</i>	23
1.4 Rytmika.....	26
1.5 Rytmická gymnastika.....	31
2 PSYCHOMOTORICKÉ CVIČENIA A HRY	37
2.1 Vzdelávací štandard pre psychomotorické cvičenia a hry.....	38
2.2 Psychomotorika a pedagogický proces.....	40
2.3 Psychomotorika v škole.....	44
2.4 Psychomotorické cvičenia a hry	52
2.4.1 <i>Zoznamovacie hry</i>	52
2.4.2 <i>Cvičenia a hry s balónmi</i>	53
2.4.3 <i>Cvičenia a hry s drobným netradičným náčiním</i>	54
2.4.4 <i>Cvičenia a hry s využitím rôzneho telovýchovného náčinia a náradia</i>	64
2.4.5 <i>Cvičenia a hry s využitím špecifických psychomotorických pomôcok</i>	65
2.4.6 <i>Cvičenia a hry bez pomôcok</i>	68
2.4.7 <i>Cvičenia a hry v teréne</i>	72
3 RELAXÁCIA, REGENERÁCIA A DRŽANIE TELA.....	75
Literatúra	91

ÚVOD

Obsah učebných textov, ktoré sa vám dostali do rúk, tvoria dva tematické okruhy, ktoré sú podľa štátneho vzdelávacieho programu súčasťou jednotlivých modulov stanovených pre telesnú a športovú výchovu v primárnej edukácii.

Našou snahou bolo poskytnúť študentom učiteľstva pre 1. stupeň základnej školy, **študentom predškolskej pedagogiky**, ale aj **študentom telesnej výchovy pre vyššie stupne vzdelávania** či iným záujemcom z praxe, podnety a ukázať niektoré cesty, smerujúce k plneniu stanovených cieľov telesnej a športovej výchovy počas vyučovania tohto povinného vyučovacieho predmetu.

Spojenie hudby s pohybom a psychomotorika otvárajú veľké možnosti na rozvíjanie detskej osobnosti. Pomáhajú mnohým žiakom vyjadriť svoje pocity, nálady, myšlienky, čo často nedokážu slovne.

Námety pre činnosti, ktoré učebné texty obsahujú, vás majú nasmerovať k ďalšiemu dopĺňaniu si vedomostí, či praktických zručností z problematiky rozvoja kreativity žiakov mladšieho školského veku a taktiež umožniť žiakom vytvoriť si trvalo kladný vzťah k pohybovej aktivite, k telesnej výchove a športu. Uvádzané príklady rytmických cvičení a hier sú námetom pre tvorivých a šikovných učiteľov, aby dokázali využiť rôzne predmety vhodné na cvičenie ako netradičné náčinie, čím urobia hodiny telesnej a športovej výchovy zaujímavými a pre žiakov prítazlivejšími.

Keďže pri hudobno-tanečných aktivitách a psychomotorike je dôraz kladený aj na správne držanie tela, využívanie jednoduchých regeneračných a relaxačných postupov v telesnej výchove, zaradili sme do učebných textov aj základné informácie o diagnostike držania tela a strečingu, masážach...

Predložené učebné texty vznikli v rámci grantového projektu VEGA č. 1/0253/11.

autorky

1 KREATÍVNE A ESTETICKÉ POHYBOVÉ ČINNOSTI

Podľa štátneho vzdelávacieho programu medzi tieto telovýchovné činnosti zaraďujeme pohybové prvky z tvorivej dramatiky, pohybové aktivity s hudbou, rytmiku a tanec.

Vychádzajúc zo štátneho vzdelávacieho programu pre primárnu edukáciu sú stanovené kompetencie pre žiakov prvého stupňa základnej školy nasledovne: Žiak má mať primerane veku rozvinuté základné senzorické, motorické (pohybové), intelektuálne, kultúrno-umelecké a tvorivé schopnosti, vedieť ich primerane aplikovať v živote i športe prostredníctvom kultivovaného prirodzeného pohybu.

Vedomosti:

- poznať a vedieť pomenovať jednotlivé druhy cvičení a hier, pohybových výrazových prostriedkov tvorivej dramatiky, rytmiky, tanca,
- poznať správnu techniku jednoduchých cvičení, pohybov i nadväzovaných pohybových motívov tanca, rytmiky a tvorivej dramatiky,
- poznať správne držanie tela, polohy tela a jeho častí, pohyby tela a jeho častí v kontexte so slovným alebo hudobným podnetom.

Schopnosti a zručnosti:

- proporcionálny a veku primeraný rozvoj koordinačných pohybových schopností s akcentom na priestorovo-orientačné a rytmické schopnosti,
- veku primeraný rozvoj dramatických schopností a zručností,
- osvojovanie si základných rytmických a tanečných cvičení v rôznych obmenách,
- osvojovanie si základných rytmických a tanečných cvičení v rôznom prostredí, v rôznych obmenách,
- rozvoj tvorivej improvizácie, kreativity, imaginácie, vizualizácie.

Postoje:

- pozitívne vnímať spojenie slova, hudby a pohybu ako potrebnú súčasť pohybových činností človeka,
- pozitívne reagovať na partnerov v tanci i hre a upevňovať sociálne vzťahy v skupine,
- prejavovať snahu o sebazdokonaľovanie a dokázať vnímať a precítiť pohyb.

1.1 VZDELÁVACÍ ŠTANDARD PRE TEMATICKÝ CELOK KREATÍVNE A ESTETICKÉ POHYBOVÉ ČINNOSTI

Obsahový štandard (kľúčové pojmy, minimálny obsah):

Vedieť primerane veku a svojim schopnostiam správne technicky vykonávať cvičenia s dôrazom na presnú lokalizáciu pohybov v čase a priestore, poznať ich možnosti aplikácie, dokázať vyjadriť pohybom slovný, názorný i hudobný motív a vnímať ich, poznať význam kultivovaného a estetického prejavu v živote i športe.

Základné pojmy: rytmika, tanec – jeho druhy, tanečný krok, tanečný motív, pohybová tvorivosť, fantázia pri pohybovej činnosti, tanečná improvizácia.

Základné poznatky:

O význame pohybovej kultúry (správneho pohybového prejavu) pri realizácii pohybových činností – akcent na správne a estetické držanie tela, kultúrnosť (kultivovaný pohybový prejav).

Základné pohybové aktivity:

- tanečná a štylizovaná chôdza, beh, skoky, poskoky, so zameraním na správne a estetické držanie tela ako celku i jeho častí v rôznych polohách,
- rytmizované pohyby s využitím hudby alebo rôznych jednoduchých hudobných nástrojov,
- pohyby so slovným navádzaním, napodobňovacie pohyby (napr. zvierat, športovcov, činností človeka),
- pohybová improvizácia na hudobné motívy alebo zadané témy,
- tanečná improvizácia na základe naučených tanečných krokov, motívov, väzieb.

Výkonový štandard (požiadavky na spôsobilosti – vychádzajú z kompetencií):

- Správne pomenovať základné gymnastické cvičenia, tanečné kroky a činnosti realizované vo výučbe.
- Ukázať správne technické predvedenie rytmických cvičení, tanečných krokov, motívov v rôznych obmenách realizovaných vo výučbe.
- Zladiť pohyby, chôdzu, skoky a beh s rytmom navodeným potleskom, zvukovým signálom, hudbou.
- Uplatniť prvky rytmiky a tanca v hudobno-pohybových, tanečných a dramatických hrách, no i pri iných pohybových činnostiach.

V tematickom celku „Kreatívne a estetické pohybové činnosti“ (alebo Hudobno-pohybové a tanečné činnosti) sa vytvára priestor pre kreatívneho učiteľa. Rôznymi pohybovými prostriedkami môže dosiahnuť rozvoj požadovaných kompetencií. Široká škála výrazových prostriedkov rytmiky, tanca, tvorivej dramatiky i gymnastiky vytvára v tomto tematickom celku podmienky aj pre rozvoj tvorivosti žiakov. Dôraz je potrebné klásť na utváranie a upevňovanie návyku správneho držania tela a estetického a kultivovaného pohybového prejavu.

V prvom ročníku sa odporúča začínať jednoduchými rytmickými cvičeniami, kde sa pohyb spája so slovom, s vytlieskavaním, vydupávaním. Vhodná je celá škála riekaniek a motivovaných pohybov. Postupne možno pridávať dramtizáciu. V druhom ročníku sa odporúča vo väčšej miere využívať hudbu. Možno používať jednoduché hudobné nástroje (tamburína, ozvučené paličky alebo nástroje vyrobené žiakmi) a rytmizovať pohyb. Základné tanečné kroky a malé tanečné väzby sú základom pre osvojovanie si niektorých regionálnych ľudových tancov, alebo aj tancov moderných. Výber sa ponecháva na učiteľa a jeho schopnosti. V poslednom ročníku 1. stupňa ZŠ sa odporúča klásť dôraz na schopnosť tvoriť vlastné zostavy či malé väzby, resp. dokázať improvizovať na hudobný motív ap. (ŠVP, telesná výchova – príloha ISCED 1, 2009).

1.2 TVORIVÁ DRAMATIKA

Podľa Bekéniovej (2012, s. 9) je „tvorivá dramatika v slovenskom edukačnom priestore pomerne nový fenomén, nezriedka nesprávne označovaný ako dramtizácia, hra alebo ako metóda“.

Podľa vyššie spomínanej autorky je hlavným cieľom tvorivej dramatiky rozvíjať osobnosť dieťaťa nielen ako jedinečnej, ale aj sociálnej bytosti.

V telovýchovnom procese má tvorivá dramatika široké uplatnenie. Ide predovšetkým o tvorivú improvizáciu a pohybové stváranie napr. príbehov zo života zvierat, rozprávkových bytostí či fantazijného sveta. Výbornými námetmi sú aj pohybové stváranie jednotlivých športových odvetví, pracovných činností v domácnosti a v záhrade, ktoré ďalej uvádzame ako príklady činností.

Dostihy

Cieľ: Rozvíjať pozornosť, pohotovosť.

Žiaci sedia v kruhu tesne pri sebe, kl'ak sedmo. Učiteľ rozhovorom alebo príbehom navodí atmosféru dostihových pretekov a hrá sa spolu so žiakmi. Stáva sa jedným z nich. Žiaci podľa pokynov učiteľa znázorňujú činnosť (dej príbehu).

- štart,
- cválame (plieskajú sa po kolenách),
- zákruta vpravo (naklonia sa vpravo),
- zákruta vľavo (naklonia sa vľavo),
- prekážka (rukami urobia poloblúk od tela von),
- dvojité prekážka (rukami urobia dvakrát poloblúk),
- tribúna páni (hlásku ó tvoria hlbokým mužským hlasom),
- tribúna dámy (hlásku ó tvoria ženským tenkým hlasom),
- tribúna deti (hlásku ó tvoria piskľavým detským hlasom),
- cválame po moste (päťami sa udierajú do hrude),
- čľapkáme sa v blate (otvorené dlane pritláčajú k sebe),
- cválame po lístí (otvorené dlane šúchajú o seba).

Povely učiteľa sa v rýchлом tempe menia, pričom neustále ostáva znázorňovaný cval koní (cválanie je základný pohyb), žiaci ho vykonávajú neustále.

O Červenej Čiapočke

Ciel: Rozvíjať pohybovú predstavivosť a fantáziu, relaxácia.

Učiteľ rozpráva žiakom rozprávku, ktorej dej žiaci znázorňujú pohybom. Pri pohybe majú neobmedzený priestor telocvične. Snahou učiteľa je dosiahnuť, aby žiaci vykonávali pohyby v maximálnom rozsahu. Pri pohybovom vyjadrení rozprávky je možné postupovať od individuálnej činnosti žiakov (napr. Červená Čiapočka ide po lese, nesie košík – žiaci sa voľne pohybujú po telocvični chôdzou, poskokmi, poklusom a pod.) až po prácu vo dvojiciach (napr. Červená Čiapočka uteká od vlka, stretne sa s babičkou), alebo vo väčších skupinách (napr. zašívajú brucho vlkovi).

Upratovanie

Ciel: Rozvíjať pohybovú predstavivosť a fantáziu, relaxácia.

Učiteľ navodí atmosféru blížiacich sa sviatkov, kedy sa v každej domácnosti upratuje, aby atmosféra sviatkov bola dokonalá. Žiaci napodobňujú postup upratovania pohybom. Napr. začíname umývaním okien – priniesť vodu vo vedre, vystúpiť po rebríku ku oknu, umyť okno handrou, vyleštiť sklo papierom, potom utierať prach, vysávať, umývať podlahu a pod.).

Olympiáda

Ciel: Rozvíjať pohybovú predstavivosť a fantáziu, relaxácia.

Žiakom vysvetlíme, že sa nachádzame na atletickom štadióne, kde súťažia športovci v rôznych atletických disciplínach. Učiteľ potom vyzve žiakov, aby napodobňovali skok do diaľky, hod oštepom, vrh guľou, šprinty, skok o žrdi, vyhlasovanie víťazov, odovzdávanie medailí a pod.

1.3 POHYBOVÉ AKTIVITY S HUDBOU

Detský aerobik

Pod pojmom detský aerobik rozumieme *rozličné cvičenia na hudobný sprievod, ktoré vychádzajú predovšetkým z aerobiku pre dospelých, ale tiež z pohybových hier, základnej a rytmickej gymnastiky, tanca a pohybovej výchovy vôbec (Stodůlková, 2006).*

Detský aerobik sa od aerobiku pre dospelých odlišuje predovšetkým obsahom a zameraním, ktoré závisia od veku detí. Cieľom vyučovacích hodín s obsahom aerobiku pre žiakov je rozvíjanie úrovne pohybových schopností, hlavne koordinácie, rytmickej schopnosti, kondície a flexibility.

Podľa *Stodůlkovej (2006)* je významom aeróbného cvičenia u detí:

- nárast srdcového svalu, zlepšenie kardiovaskulárneho systému,
- pokles pokojovej pulzovej frekvencie,
- nárast svalovej hmoty a zosilnenie šliach a väzív,
- funkčná prestavba kostí,
- pokles hladiny krvných tukov,
- zlepšenie tolerancie voči stresom a rozvíjanie intelektuálnych schopností.

Prostredníctvom aerobiku sa žiaci naučia estetickým pohybom, formuje sa u nich správne držanie tela, správne pohybové stereotypy, dýchanie. Pomocou týchto cvičení žiaci spoznávajú aj pohybové možnosti vlastného tela.

Stavba hodiny aerobiku pre žiakov mladšieho školského veku

Intenzita cvičenia u žiakov mladšieho školského veku je veľmi individuálna a nie je závislá od úrovne pulzovej frekvencie. U žiakov v edukačnom telovýchovnom procese je rozhodujúce, aby vyučovacia jednotka s obsahom aerobiku bola pre žiakov zaujímavá a pestrá.

Podľa *Toufarovej (2001)* sú pre deti v mladšom školskom veku vhodné:

- krátkodobé, prerušované pohybové aktivity – zaťaženie nie je vysoké a pri striedaní aktivít nedochádza k psychickej únave,
- pohybové aktivity vytrvalostného charakteru, pomocou ktorých je možné dosiahnuť i zlepšenie kardiovaskulárnej činnosti,
- odporúčaná intenzita pre deti je **50 – 60% ich maximálnej pulzovej frekvencie (PF max)**, $PF\ max = 220 - vek$.

Aerobik môže byť náplňou celej vyučovacej hodiny telesnej výchovy v škole, alebo môže byť zaradený do obsahu niektorej časti vyučovacej jednotky.

V úvodnej časti vyučovacej hodiny môžeme aerobik využiť na rozohriatie organizmu, tzv. warm-up. Využívajú sa tu základné kroky aerobiku – chôdza na mieste, chôdza vpred, vzad, po diagonále, široká chôdza, beh, prísuný krok, úkrok bokom bez prinoženia, V krok, prenášanie hmotnosti v stojí rozkročnom, skok do stoja rozkročného a späť do stoja spojného. Pri nácviku základných krokov je potrebné dbať na presnosť ich predvedenia, preto ich nacvičujeme najprv v pomalom tempe, potom v požadovanom tempe podľa hudby.

Ak plánujeme zaradiť aerobik do hlavnej časti vyučovacej hodiny (cca 15 minút), je potrebné mať vopred pripravenú choreografiu. Nácvik krokových variácií (zostavy) býva v závislosti od veku žiakov postupný, po častiach. Časť potom v závere vyučovacej hodiny spojíme do celku. V hlavnej časti hodiny s obsahom aerobiku sa väčšinou snažíme dostať žiakov do požadovanej intenzity aeróbného zaťaženia.

Pokiaľ je aerobik náplňou niektorej časti z hlavnej časti vyučovacej jednotky telesnej výchovy, je potrebné ho ukončiť upokojením, dýchacími cvičeniami.

Krátke choreografie môžeme nacvičovať najprv na riekanky, potom ich môžeme precvičovať na hudbu.

Hudba pre detský aerobik

Hudba a aerobik tvoria neoddeliteľný celok, a preto je dôležité práci s hudbou a jej výberu venovať náležitú pozornosť. Pre žiakov mladšieho školského veku má mať hudba konštantnú rýchlosť. Odporúča sa, aby skladby boli rozdelené na kratšie celky, ktoré sú využívané pre jednotlivé choreografie s rôznou náročnosťou. Veľmi vhodnými hudobnými motívmi pre detský aerobik sú skladby, ktoré žiaci poznajú ako populárnu hudbu.

Príklady využitia riekaniek pri nácviku aerobiku:

Bim, bam, bom

Bim, bam, bom, (výkrok pravou, výkrok ľavou, krok vzad pravou a prinožiť ľavou)
takto zvoní zvon. (výkrok ľavou, výkrok pravou, krok vzad ľavou a prinožiť pravou)
Cingi, lingi, cingi, lingi, (úkrok pravou bez prinoženia, úkrok ľavou bez prinoženia)
takto zvoní konvalinky. (úkrok pravou bez prinoženia, úkrok ľavou bez prinoženia)

Adam

Adam v škole nesedel, (prísuný krok vpravo, prísuný krok vľavo)
abecedu nevedel. (prísuný krok vpravo, prísuný krok vľavo)
Prišli za ním líšky, (úkrok pravou, prekrížiť ľavou cez pravú, úkrok pravou, prinožiť ľavou)
čítali mu z knižky. (úkrok ľavou, prekrížiť pravou cez ľavú, úkrok ľavou, prinožiť pravou)